

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Theologia Moralis

Antehac ex probatis Auctoribus breviter concinnata

Busenbaum, Hermann

Coloniæ Agrippinæ, 1707

Q. 43. Quam culpam supponat obligatio restituendi ex acceptance vel
damnificatione injusta.

urn:nbn:de:hbz:466:1-42561

hendisses pannum, necdum tamen deportasses aliò, sed dum plura vis accipere, casu orto per candelam à te illatam incendio combureretur te invito etiam pannus, adhuc non tenereris restituere pretium panni, quia tua acceptio non fuisset causa efficax damni, pannus enim eodem modo fuisset comburendus, quamvis non attigisses, & gestatio candelæ non faciebat proximum vel prudens periculum incendii, sed per accidens illud causatum est.

169 4. Si furaturus noctu intraisti domum Caii aperto clam ostio, & postea egrediens relinquas ostium apertum, satis sciens periculum inde esse, ne etiam alii ingrediantur & furentur, si hoc fiat, teneris etiam ad hæc damna ab aliis furibus illata, quia actio aperiendi ostium & relinquendi apertum erat contra jus, quod habebat dominus ad conservationem rerum in domo sua clausarum, exponebas enim domum prudenti & proximo periculo direptionis, & quidem per se, quia occasio aperti ostii est de se allectiva furis. Omnia hæc tenus dicta docent, & pluribus proponunt Lugo d. 18. à n. 86. Dicast. à n. 70. Tambur. L. 6. c. 4. §. 2. Sporer t. 4. c. 2. à n. 193.

170 Q. 43. *Quam culpam supponat obligatio restituendi ex acceptance vel damnificatione iniusta.* R. §. 1. Culpa alia dicitur Theologica alia Juridica: Theologica, est peccatum seu offensa Dei; Juridica, est omissio diligentiae debitæ, ex qua omissione sequitur incommodum, & dicitur 1. latissima, si sit apertus dolus; qui si fiat solo animo, dicitur calliditas; si verbis mendacibus, fallacia; si factis, fraus seu dolus falsus; si arte verborum
 sine

sine mendacio, dicitur machinatio. 2. Latior, & est dolus præsumptus, cui annumeratur ignorantia iuris communis: & hæc culpa latior quandoque confunditur cum latissima vocaturque dolus. 3. Lata, & est omissio diligentia communitè à similibus hominibus adhiberi solita, ideoque re ipsa adjunctam habet positivam negligentiam. 4. Levis, & est omissio diligentia à providentioribus in re simili adhiberi solita. 5. Levissima, & est omissio diligentia exactissimæ: v. g. si librum tibi commodatum des furi, non dicens expressè, attamen intendens, ut furetur, est culpa latissima; si relinquant in domo færis, est latior; si relinquant alibi extra cubiculum tuum, est lata; si relinquant in cubiculo sed non clauso, est levis; si cubiculum clausisti, sed non tentasti postea, an esset bene clausum, si re ipsa non fuit clausum, est levissima: ex quibus patet cum culpa latissima, latiore & lata regulariter conjunctam esse culpam Theologicam, non item cum levi vel levissima.

§. 2. Jus positivum sæpe statuit, ut quis reparet damnum, quamvis causatum sit absque omni eius culpa, nam 1. Inst. & ff. *Si quadrupes*, si animal tuum pauperiem fecerit, id est, intulerit damnum alicui per se vel per aliud, quod incitavit, teneris pro noxa dare illud animal vel totum damnum reparare. 2. Instit., ff. & Cod. *De noxalibus actionibus*, si mancipium tuum ex sua, sed absque tua culpa intulerit damnum, teneris pro noxa tradere mancipium vel totum damnum reparare. L. 1. & penult. ff. *De his, qui effuderint*, si ex domo vel navi tua aliquid, etiam absque culpa tua sit effusum vel projectum, quod nocuit transeunti vel

adstanti, si non fuit clamatum, ut caveret sibi, tu teneris damnum reparare in duplum : & idem est, si aliquid è domo tua suspensum fuit supra viam, quod nocuit aut nocere potuit, uti ibid. L. 5. statuitur. 4. Instit. & ff. *Ad L. Aquiliam*, si quis cum culpa saltem juridica in rebus externis certo modo damnificaverit alterum, v.g. si leonem duxisti per viam, nec custodisti, quin noceret equo meo; si fodisti puteum in via, nec monuisti, ut caverem; si animal meum, quod reperisti in tuo prato, occidisti, cum aliter abigere posses, statuitur, ut ultra damnum tenearis mihi superaddere amplius, uti quandoque duplum: hæc aliaque plura videri possunt fusè deducta apud *Mol. T. 3. d. 712. & 713. Lugo d. 8. s. 3. & 4. Haun. t. 2. c. 2. contr. 4.*

172 §. 3. Spectato jure naturæ non est obligatio restituendi pro damno sine ulla culpa Theologica illato, ita *Less. Vasq. Tann. Lugo, Tamb. Pettsch. pag. 160. Dicast. de Restit. d. 3. à n. 7. Sporer t. 4. c. 2. n. 42. Jlls. t. 4. d. 3. n. 4. Probat*ur, quia quod fit sine culpa, moraliter imputari non potest: & etiam hæc est causa, cur nemo postulet reparari damnum, quod intulit fatuus aliquis, quia fecit sine culpa Theologica, & consequenter non potest illi moraliter imputari, sed habet se, ac si casu accidisset. *Ratio à priori* est, quia in foro conscientiæ non potest esse obligatio restituendi propter injuriam, nisi in foro conscientiæ commissa sit injuria, sed ubi nulla adfuit culpa Theologica, nulla fuit in foro conscientiæ injuria, ergo.

173 §. 4. Neque ex jure positivo (præscindendo à contractu) est in conscientia obligatio reparandi

randi damnum sine culpa Theologica illatum, *Viva fol. 229.*
 nisi accedat sententia Judicis, ita *Mol. Vasq. Lugo n. 11.*
 n. 49. *Haun. t. 2. n. 172 & 176. Esp. qu. 26. Petsch.*
 pag. 161. *7lls. n. 5. Probat*, quia leges ejusmodi
 poenales n. 171. relatæ forent nimis duræ, si ob-
 ligarent ad exequendam in se ejusmodi poenam,
 propter actionem non imputabilem ad culpam;
 & quamvis fortè hoc intendissent leges illæ, ta-
 men non sunt in eo rigore receptæ, aut per usum
 contrarium contra eas præscriptum est, nam ne-
 mo est, qui propter talem culpam merè juridi-
 cam sponte suâ restituat, ergo signum est non
 obligare ante sententiam Judicis.

§. 5. Auctores, qui cum *Rebell.* dicunt has le- 174
 ges fundari in præsumptione culpæ, consequen-
 ter dicere debent, quòd damnificatus sciens il-
 lum, qui damnum intulit, non peccasse Theolo-
 gicè, non possit salvâ conscientiâ contra illum
 agere apud Judicem, adeoque tenebitur restituere,
 si quid ei adjudicatum acceperit, quia præ-
 sumptio cedit veritati, ergo lex fundata in præ-
 sumptione, quæ scitur esse falsa, non ligat. E con-
 trà qui cum *Mol.* dicunt has leges non fundari
 in præsumptione culpæ, sed esse poenales quasi,
 ac pro fine habere, homines cautiores reddere,
 item conservare communem pacem, dicent
 consequenter posse damnificantem condici,
 quamvis sciretur sine culpa Theologica damni-
 ficasse, dummodo damnificarit cum Juridica,
 quam leges requirunt, & secundùm hanc senten-
 tiam poterit retinere, quod per sententiam fue-
 rit adjudicatum, ita *Dicast. n. 70.*

§. 6. Post sententiam Judicis est obligatio in 175
 conscientia ad reparandum damnum etiam sine

Viva s. c. ibi sta

culpa Theologica illatum, ita omnes communiter cum *Mol. Haun. Jlls. n. 8.* contra *Rebell.*, qui putat tum esse obligationem tantum civilem. Ratio nostra est, quia aliàs sententia Judicis esset frustranea, damnificans enim posset non parere Judici & sententiam eludere: deinde non obtineretur finis legum, qui est major cautela pro evitandis ejusmodi damnificationibus.

176

§. 7. Potest ex contractu esse obligatio reparandi damna causata absque ulla culpa Theologica, uti rectè *Lugo n. 100. Petsch. pag. 193.* aliique communissimè, quia potest quis in se suscipere obligationem affecurationis circa omne periculum, ita ut si res quomodocunque pereat, velit pro ea restituere: tota difficultas est, ex qua culpa Juridica censeantur tum se velle obligare homines ad reparanda damna: communior sententia cum *Nav. Mol. Fasq. Lugo n. 99.* sic distinguit, si contractus fuit factus tantum in utilitatem accipientis, uti in commodato, accipiens tenetur ex culpa etiam levissima, & ita *Cap. un. De commodato dicitur, Cum gratiâ sui tantum, quis commodatum accepit, de levissima etiam culpa tenetur: & idem habetur Instit. Quibus modis re contrahitur obligatio, §. At is: item L. In rebus. ff. Commodati vel contra: Si autem fuit in utilitatem dantis, uti communiter in deposito, accipiens tenetur tantum ex culpa latiore & lata: denique si fuit in utilitatem utriusque, uti communiter fit in pignore, cōductione, locatione, accipiēs tenetur ex culpa latiore, lata & levi. Vide *Dicast. l. 2: t. 3. d. 1. dub. 18.**

177

§. 8. Probabile est, si abfuerit omnis culpa Theologica, non esse obligationem restituendi ratione talium contractuum, nisi post sententiam

tiam Judicis, aut saltem nisi damnificatus compensationem exigit, ita *Lugo* n. 103. *Ess.* q. 26. *Petsch.* pag. 198. *Spor.* n. 234. aliique cum *Jlls.*, qui n. 33. vocat in praxi tutum: Ratio est, quia obligatio videtur nasci ex legibus circa tales contractus factis, leges autem illæ videntur esse veluti pœnales seu conventionales, quæ non obligant ante sententiam Judicis, vel saltem non prius quàm ejusmodi pœnæ exigantur, uti multis relatis docent *Sanch.* de Matr. l. 1. d. 37. n. 4. & *Dian.* p. 2. t. 8. R. 29. *Dixi.* probabile esse, nam opposita sententia dicens esse obligationem, etiam ante sententiam, & quamvis non exigatur, est communior teste *Less.* L. 2. c. 7. d. 8. pro qua *Spor.* n. 233. citat *S. Thom.* *Nav.* *Mol.* *Vasq.* *Laym.*; *Jlls.* vocat probabiliorem: *Petsch.* dicit in praxi servandam esse, eò quòd leges ita disponentes sint consentaneæ naturali æquitati: imò *Om.* de contr. D. 10. n. 191. & totâ f. 6. probat obligationem illam restituendi oriri ex jure naturæ; videturque consentire *Dicast.* n. 440. Regula optima hic est, ut spectetur praxis, an nempe viri prudentes & timorati soleant restituere, antequam feratur sententia vel exigatur, & credo praxin communiorem fore, ut restituatur ante sententiam, si ille exigit, qui damnum passus est.

§. 9. Si quis equum conduxit, qui moriatur in via, *Palud. Valent.* & *Dian.* putant damnum debere dividi, cùm enim contractus fit in gratiam utriusque, videtur æquum, ut quisque partem damni ferat; sed *Lugo* d. 8. n. 126. dicit solum dominum equi debere ferre damnum, quod verum est, si abfuit omnis culpa etiam juridica, sicuti ipse solus ferre deberet, si equus periisset

terræ motu vel fulmine, uti dicitur n. 181., ratio autem est, quia quando res absque cuiusquam culpa perit, domino suo perit.

179 §. 10. Qui precario utitur re alienâ, tenetur tantum ex culpa latiore & lata, quamvis enim hic contractus sit in utilitatem solius accipientis, tamen cum semper sit pro libitu revocabilis, non debet ex illo tanta oriri obligatio, quanta ex commodato, & ita habetur L. *Quæsitum* §. *Cum quoque* ff. *De precario*, docetque cum aliis *Petsch.* pag. 196.

180 §. 11. Si res æstimata tradatur in contractibus, v. g. si commodarim tibi equum, cuius valorem tibi antecederet dixi esse 50. aureorum, putant *Gloss. Bart. & Gomez* hanc æstimationem facere, ut accipiens teneatur de uno alio gradu, supra id, ad quod teneretur, v. g. si aliàs teneretur ex culpa lata, ut teneatur ex levi, si teneretur ex levi, ut teneatur de levissima, si teneretur de levissima, ut teneatur de casu fortuito; sed contrarium probabilius docent *Andr. Panor. Silo. Mol. Vasq. & alii cum Lugo* n. 122., æstimatio enim ideo fit, ut si culpâ accipientis pereat res, hic sciat, quantum teneatur restituere, & postea non fit lis de pretio: rectè tamen notant A. A. & dicitur n. 186., culpam seu negligentiam, quæ respectu unius est levis, posse etiam gravem respectu alterius, si hic majorem habeat obligationem cavendi quàm ille, v. g. accipiens gratis commodatum habet majorem obligationem custodiendi equum, quàm accipiens elocatum pro pretio; item elaborans gemmam pretiosam obligatur adhibere majorem diligentiam, ne vitiet, quàm elaborans cuprum, *Lug.* à n. 112.

§. 12.

§. 12. De casu fortuito regulariter nemo te- 181
netur, quia est extra humanam prudentiam, ita
omnes. Excipe 1. , nisi speciale pactum adfit. 2.
Nisi commodatarius rem usurparit ad alium u-
sum sibi non concessum, & ideo perierit. 3. Nisi
idem fuerit in mora restituendi tempore debito;
si tamen res eodem modo peritura erat apud do-
minum, tantum tenebitur ad æstimationem usûs
vel temporis longioris : quando autem perit ob
diversum usum vel moram, *Lugo à n. 123. Petsch.*
pag. 197. Spor. t. 4. c. 2. n. 221. secundum sua
principia dicunt ad obligationem restituendi in
conscientia debere præcessisse culpam gravem.

§. 13. Quando in communi periculo, v.g. in 182
incendio salvenda est res propria vel aliena ,
quam quis per contractum habet servandam ,
Silv. Gabr. Ang. aliique cum *Vasq.* dicunt, si rem
alienam habebat per contractum obligantem ex
culpa lata, potest res proprias etiam viliores præ-
ponere alienis , quia non tenetur adhibere nisi
diligentiam communem : si autem habebat per
contractum obligantem de culpa levi , potest
propriam æquè pretiosam præponere alienis, sic e-
nim non facit contra id, quod prudentiores faci-
unt: denique si habebat per contractum obligan-
tem de culpa levissima, poterit proprias tantum
pretiosiores præponere alienis, hoc enim non est
contra maximam diligentiam ab homine pru-
dentissimo requisitam : *Mol. t. 2. d. 296.* paulò
aliter loquitur, & dicit, commodatum pretiosius
semper debere præferri proprio viliori , quia
quivis prudens in communi periculo præponit
pretiosius viliori; posset tamen plerumque re-
petere pretium rei suæ vilioris ; uti è contra si
rem

rem suam pretiosorem conservasset, quandoq; obligaretur ad refundendum pretium vilioris alienæ: *Lugo* à n. 135. & *Sporer* à n. 235. sic procedunt, in foro externo, qui rem pretiosam alienam relinquit in periculo, ut suam viliores eriperet, obligabitur ad restitutionem totius valoris, detracto valore rei vilioris propriæ; ratio est, quia præsumetur dolus & potentia liberandi utramque: & quamvis hoc non præsumeretur, teneretur tamen, quia liberando rem pretiosam alterius, ab eo recipere debuisset pretium suæ vilioris, quia rem suam expendisset in utilitatem alterius secundum voluntatem ejus præsumptam, ergo dominus teneretur hoc compensare. In foro interno, si sciret se non recepturum pretium rei suæ vilioris, quæ aliquantum proportionata sit ad rem alienam perdendam, & quâ perditâ notabile ferret detrimentum non teneretur hoc subire in gratiam alterius, uti rectè *Tambur. Pirh.* l. 3. tit. 16. n. 16. *Stryck* de caut. contr. f. 2. c. 3. §: 2. Si tamen damnum suum non esset notabile vel proportionatum, v. g. si pro re aliena valente mille conservanda deberes perdere viginti, aut exponere triginta periculo jacturæ, videreris teneri, qui enim se obligat ad rem comuni diligentiam conservandâ, obligat se ad aliquod detrimentum non extraordinarium subeundum, plus autem vel minus teneberis exponere, prout contractus erit vel in tuam solius, vel in alterius solius, vel in utriusque utilitatem, hinc cum aliis probabilius docet *Pirh.* n. 17., si rem habeas in tuam solius commodum, te teneri eam præferre tuis, quia cum contractus fuerit in tuam solius favorem, æquitas vult; ut rei tuæ præ-

præferas : dicunt tamen alii, si res propriæ sint æquè vel magis pretiosæ, quàm alienæ, posse præferri proprias, siue enim suam siue alienam præferret, plus non consuleretur alteri, qui ipsi pretium rei suæ reddere deberet; neque verum est, quòd res aliena esset expensa in bonum propriæ conservandæ, sed aliena casu periisset, ergo nihil prorsus esset restituendum, & ita etiam dicitur L. 1. §. 4. ff. *Ad senatusc. Syllanum*, Si quis non potuerit omnibus opem ferre, electionem esse penes ipsum, cui opem ferat neglectis aliis; verùm hìc non est sermo de contractu, potestque etiam de hoc videri *Petsch. pag. 204. & seqq.*

§. 14. Quando nescitur, an res perierit casu ¹⁸³ an verò ex culpa, v. g. conductoris, huic pro foro externo incumbit onus probandi, & quòd res perierit, & quòd perierit sine sua culpa, uti habetur L. 6. §. 9. ff. *De edendo*, docentque omnes communiter cum *Mol. Laym. & Sporer t. 6. c. 7. n. 43.* Ratio est, quia quæ sunt facti, si non probentur, non creduntur, præsertim conductori vel alteri, cui res per contractum tradita est, ut custodiatur, incumbit enim illi jure Gentium obligatio probandi & periisse & sine culpa sua periisse, quia possessio est pro domino, qui rem tradidit integram cum jure recuperandi, nisi probetur sine culpa periisse. Excipiunt AA communiter, nisi graves conjecturæ adsint pro hominis innocentia, aut ejusmodi res soleant perire sine culpa, v. g. si ovis perierit ex grege, aut discus argenteus ex atula Principis, tunc enim præsumptio stat pro custode gregis vel œconomo, unde si juret sine culpa sua periisse, absolvitur: Similiter in dubio an incendium ortum sit casu an ex culpa conducto-

ducto-

ductoris, præsumitur quòd casu, nisi locator culpam ostendat, uti ex communi Juristarum docet *Laym.* l. 3. t. 4. c. 22. n. 6., quamvis enim communiter oriatur ex culpa alicujus domestici, tamen pater-familias non tenetur præstare omnem culpam eorum, uti habetur L. 11. ff. *De periculo & commodo*: Vide dicenda n. 573.

184 §. 15. Si nulla intervenerit culpa Theologica, ordinariè non est obligatio ante sententiam Judicis compensandi damna, quæ quis causat in officio, v. g. Tutoris, Censiliarii, Confessarii, Professoris, Judicis, Advocati, Procuratoris, Medici, Chirurghi, Custodis &c., ita *Vasq. Lugo, Esq. Haun. Tambur. Less.* l. 2. c. 7. d. 7. *Sporev* t. 4. c. 2. n. 240. *7lls.* n. 34. aliique, Ratio est, quia admittentes ejusmodi officium vel curam, ordinariè non intendunt se obligare ad culpam levissimam aut levem, sed tantum ad communem diligentiam, cavendo dolum aut culpam latam, quæ conjuncta sit cum culpa Theologica, hinc enim ad summum intervenit quasi contractus, uti notat *Petsch.* pag. 183., qui plerumque damnificatae parti utilis est: hinc resolvit *Burgh:* cent. 1. cas. 5. contra *Salon. Arrag. & Bonac.*, si famulus ex culpa levi frangat vitrum pretiosum, non teneri restituere; eadem est autem ratio famuli, Advocatorum, Medicorum, Judicum, uti fatentur adversarii, hi autem non tenentur ex culpa levi, uti habet communis cum *Claro* l. 5. pract. criminalis, §. fin. q. 73. n. 3. Similiter docet *Less.* in auct. v. *Restitutio* cas. 5. ductorem gregis non teneri ad damna frugibus allata sine culpa lata: Similiter resolvit *Tambur.*, si ancilla per levem negligentiam reliquit fores domus domini sui apertas, & ea

occa-

occasione usi fures domum expilarint, non teneri ad restitutionem. *Dixi* ordinariè, nam posset aliquis per speciale pactum se obligare ad reparandum damnum ex quacumque culpa juridica etiam levissima, imò & casu fortuito datum, hinc cum *Vasq. Amic. Less.* de Just. l. 2. c. 7. n. 32. infert *Sporer* n. 241., aliquos in quibusdam casibus obligari in conscientia etiam ad exactissimam diligentiam, adeoque etiam teneri de culpa juridica levissima, 1. Si tale officium, v.g. Advocati suscipiat cum promissione expressa adhibendi diligentiam exactissimam. 2. Si saltem tacitè idipsum promisit, uti si ultro se obtrusit pro tali exquisitissimè perito & cum exclusione aliorum. Videri potest *Dicast.* l. 2. t. 2. d. 3. d. 3.

§. 16. Si damnum grave causatum sit per culpam Theologicam venialem defectu deliberationis vel advertentiæ plenæ ad jus alienum, non est obligatio gravis ad illud reparandum ante sententiam Judicis, & præscindendo à speciali de hoc contractu, ita *Sot. Navarra, Henriq. Silv. Salas, Sa, Less. Tann: Rodriq. Esp. Bonac.* de Restit. d. 1. q. 1. p. 3. n. 9. *Lugo* d. 8. n. 58. *Tamb.* l. 8. t. 3. c. 2. §. 5. *Haun.* t. 2. n. 194. *Ills.* t. 4. d. 3. n. 10., partim contra *Adria. Ang. Panorm. Covarr. Vasq: Turr. Medin. Palav.* de Just. n. 71. qui dicunt totum sub mortali esse restituendum; partim contra *Mol. Rebell. Dicast.*, & alios n. 191. citandos, qui dicunt quandoque sub mortali restituendam partem gravem, proportionalem tamen spectatâ culpâ & gravitate damni. *Probat*ur, quia obligatio restituendi imitatur pœnam sequentem ex culpa Theologica, (ita tamen, ut obliget ante sententiam Judicis, cùm sit de jure naturæ) er-

go sicuti ille nullam meretur pœnam, qui nullam commisit culpam Theologicam, & consequenter non obligatur ad restitutionem ullã, secundum dicta n. 172., ita non meretur pœnam gravem, nec incurrit obligationem gravem restituendi, qui non commisit culpam Theologicam gravem. *Conf.* quia cum non sit facta perfecta injuria, non debuit nasci perfecta, sive gravis obligatio restituendi, cum hæc obligatio non nascatur ex re ipsa seu damno, sed ex iniuria. Ratio à priori est, quia homines & dominus ipse nunquam in talem gravem obligationem sibi ratione culpæ venialis imponendam consensisset, si ante omnem casum interrogatus fuisset, est enim veluti pœna improporcionata culpæ, ergo est veluti de jure naturæ, ut obligatio gravis restituendi non sequatur ex culpa tantum veniali.

186 §. 17. *Objiciunt* 1. Ergo culpa mortalis requiritur, ut quis sub mortali teneatur restituere rem gratis commodatam, si amittat illam, qualis requiritur, si amittat rem apud se depositam, consequens est falsum, nam recta ratio dicit debere adhiberi majorem diligentiam pro re gratis commodata, quàm pro deposita. *R.* Culpam mortalem utrobique requiri, quæ nempe sit neglectus diligentia communitè adhiberi solita à viris prudentibus pro tali re servanda, sed talis culpa, licet sit formaliter æqualis, tamen non semper est æqualis materialiter, uti insinuatum est n. 180., nam culpa, quæ respectivè ad hanc rem vel personam vel circumstantiam est levis, potest esse gravis respectivè ad aliam, v. g. omisio diligentia, quæ respectu vitri custodiendi est levis, potest esse culpa gravis respectu gemmæ
custo-

custodiendæ, pro qua prudentes judicant adhibendam majorem diligentiam : & idem est de conservatione rei gratis aut pro pretio commodata: similiter si filius non conservet rem patris, potest esse culpa levis; si non conservet famulus, aut cui debet esse cura, potest esse gravis: Similiter si videns aliquid se movere, & dubitans an sit canis, explodam, potest esse culpa levis, si autem dubitem, an sit homo, potest esse gravis, quia quando est periculum occidendi hominem, est obligatio magis attendendi & se reddendi certiore, quod non sit homo &c. ubique tamen requiritur, imò & per leges quandoque fortè præcipitur talis diligentia, qualem in ejusmodi circumstantiis communiter adhibent prudentes, quam qui omittit, committit culpam latam, & ordinariè peccat mortaliter; notantque universaliter *Less.* n. 27. *Dicast.* n. 50. & alii, quando damnnum est grave, culpam, quâ causatur, censendam mortalem, nisi aliud constet: *Bonac.* autem n. 9. dicit in dubio, an culpa fuerit mortalis an venialis, fore obligationem ad mediam partem: denique addunt rectè cum aliis *Lugo* d. 18. n. 1. & *Dicast.* de Restit. d. 2. n. 94. per culpam gravem hinc intelligi etiam illam, quæ fit ex inadvertentia graviter culpabili, quando nempe potuisset & debuisset adverti gravitas materiæ, in qua fit læsio.

Obji. 2. Poena purgatorii & excommunicatio 187
minor sunt graves pœnæ, & tamen quandoque respondent peccato veniali, ergo restitutio materiæ gravis etiam poterit respondere peccato veniali. R. N. consq., quæ si valeret, possem pro culpa leviter damnosa in uno solido, obligari ad restituendos mille, & ad subeundam crudelem

Tom. III.

H

mortem,

mortem, quia per culpam illam mereor purgatorium, possemq; mereri excommunicationem minorem. Itaque disparitas est, quod pœna purgatorii sit absolutè levis, spectato foro alterius vitæ & respectivè ad pœnam inferni: Similiter, inquit *7lls.* n. 12. excommunicatio minor est moraliter quid leve, quia per pœnitentiam & absolutionem facilè tollitur: è contrà restitutio materiæ gravis esset pœna absolutè gravis spectato foro hujus vitæ, in quo veniale committitur. Addit *Lugo* excommunicationem minorem non esse puram pœnam sed simul medicinam, quæ licèt foret acerbissima, esset utilis delinquenti, ergo justè infligetur.

188 *Obji.* 3. Si quis per peccatum purè philosophicum esset furatus rem gravem, postea advertens hoc displicere Deo, teneretur ex injusta acceptance sub mortali rem illam restituere, ergo etiam furatus per peccatum veniale. *R.* Dato ant. n. conseq., disparitas est, quia quando jus alienum læsum est cum plena advertentia ad gravem difformitatem cum recta ratione, eadem recta ratio dictat esse obligationem gravem reparandi, alioquin continuaretur actio, quæ cognoscitur esse graviter contra rectam rationem, adeoque etiam graviter contra legem Dei, quæ nunc cognoscitur assistere illi rectæ rationi: hoc autem non tenet, si cum semiplena tantùm advertentia sit læsum, nam non est actum graviter contra rectam rationem.

189 *Obji.* 4. Titius potest in tantùm cedere juri suo, ut si Cajus equum ipsi furetur, velit eum peccare tantùm venialiter, attamen sub mortali teneri ad totum equum restituendum, quamvis postea ca-
fu

si perierit, sed in hoc casu obligatio gravis restituendi sequetur ex acceptione tantum leviter peccaminosa, ergo. *B. N. min.*, nam hæc obligatio sequetur ex hoc quasi contractu cum Cajo inito. Ob similem rationem dicunt *Lugo d. 8. n. 65. & Pefsch. p. 178.*, si quis rem alienam acceperit sine ulla culpa, prudenter præsumens dominum esse contentum, si postea advertat dominum non fuisse contentum, illum teneri etiam compensare damna, quia hic erat quasi tacitus contractus, ut in istis circumstantiis posset quidem accipere, cum tali tamen onere, ut si resciret dominum non fuisse contentum, damna compensaret.

§. 18. Ex dictis inferunt *Sanch. Less. Tambur.* 190 aliique cum *Pefsch. p. 181.*, si actio tua externa injusta, fuerit peccatum tantum veniale, quamvis internè fuerit mortale, te sub mortali non teneri restituere, v. g. si in venatione tantam adhibeas diligentiam, ne occidas hominem, quanta requiritur ad vitandum mortale, non tamen tantam, quanta requiritur ad vitandum veniale, quamvis simul adesset internus animus occidendi hostem tuum, si ibi fortè adesset, posito quòd ibi adsit & occidas eum jaculando in illud, quod putabas esse feram, te non obligari graviter ad compensanda damna inde causata uxori vel prolibus, quia dato illam actionem externam denominari graviter injustam ab æterna intentione graviter injusta, tamen de se non est graviter injusta nec perfectè causa moralis damni, obligatio autem gravis restituendi supponit actionem externam de se graviter injustam & perfectè causativam damni, uti dictum est n. 148.

791 §. 19. Probabilius videtur esse obligationem leuem restituendi partem gravis damni proportionatam culpæ veniali, per quam causatum est, secundum arbitrium prudentum, ita *Sot. Regim. Bonac. n. 8. Haunol. & Jlls. supra, Burgh. cent. 1. c. 67. contra Less. l. 2. c. 7. n. 28. Lugo d. 8. n. 58. Tamb. n. 3. Petsch. p. 179. Esp. q. 32. Platel. p. 3. n. 733.*, qui dicunt nequidem sub veniali esse obligationem quicquam restituendi: *Ratio nostra est, quia omnis injuria formalis & damnosa inducit inæqualitatem, ergo est obligatio eam reparandi, alioquin voluntariè continuabitur injuria, hæc autem obligatio sequitur quasi pœna secundum proportionem culpæ, ergo si culpa est venialis, obligatio reparandi etiam erit venialis, non ad totum, secundum dicta n. 185., ergo ad partem tantum, judicio prudentum determinandam: sicuti si per peccatum veniale, etiam non omnino plenè deliberatum furatus esses solidum, tenereris etiam ex injusta acceptione sub veniali hunc restituere: uti dicitur n. 192. Docet autem *Bonac. n. 9.* posse tam leuem esse culpam venialem, ut vix obliget ad centesimam partem damni: è contrà posse esse tam gravem, adhuc tamen venialem, ut obliget ad decimam partem, & addit cum aliis citatis n. 185. si materia restituenda sit gravis, quamvis obligatio proveniat ex peccato tantum veniali, fore obligationem restituendi sub mortali, quam sententiam laudat *Platel. n. 734.* tanquam valde probabilem & æquitati naturali conformem, quia præceptum restitutionis obligat sub mortali, quando materia est gravis; sed n. 185. diximus oppositum cum*

Nay.

Nav. Less. Lugo, Fill. t. 32. n. 31. & 35. (: exceptâ
saltem restitutione famæ & honoris, de qua po-
stea :) quia hæc obligatio restituendi non oritur
ex materia ipsa, sed ex injuria formali, quæ tan-
tùm levis est, uti dictum.

§. 20. *Objicit Tamb.* Ex contractu, voto, vel ju-
ramento cum semiplena advertentia facto nulla 192
oritur obligatio, nequidem sub veniali aliquid
præstandi, uti de voto dictum est p. 1. n. 380., &
dicetur de contractu hîc n. 612., ergo ex culpa
propter semiplenam advertentiam veniali, et-
iam nulla oritur obligatio restituendi: Rationem
à priori dat *Less.*, quia quæ fiunt cum tali inad-
vertentia, censentur quasi casu fieri. R. N: conseq;
disparitas est, quòd ut ponatur obligatio, requiri-
tur totus homo, eò quòd homo libertatem suam
quasi alienet; è contrà ut quis peccet, sufficit se-
miplena advertentia, ergo etiam ut peccet con-
tra jus alterius, talis autem injuria trahit post se
obligationem reparandi jus læsum. Ad rationem
Lessi, dico censerî tantùm semicasualia, cum
quo stat, quòd sint semi-injuræ, ergo æquum est
ex illis oriri semi-obligationem ad restituen-
dum, id est, obligationem ad restituen-
dum aliquid leve tali injuriæ respondens, ficuti
quia peccata venialia semi-deliberata sunt semi-
peccata, causant semi-pœnam peccatis debitam,
id est, temporalem aliquam.

Inst. Actus moralis imperfectus, qualis est in-
deliberata damnificatio, non potest esse causa
obligationis moralis. R. Non potest esse causa
obligationis moralis, perfectæ, c., imperfectæ,
N:; sic enim omne veniale est causa moralis obli-

gationis ad satisfaciendum vel satisfaciendum pro illo : tum autem esset causa obligationis perfecta, si ex illa oriretur obligatio gravis restituendi totum, quod nos non dicimus.

193 Q. 44. *An sit obligatio reparandi damna, quae quis in ebrietate causat.* R. Qui per experientiam didicit se in ebrietate solere causare damna, v. g. alios vulnerare, frangere vel evertere omnia, si hoc sciens se inebriet, & non ponat sufficientem praecautelam, ne damna causet, tenetur ea reparare, si ebrius causarit, quia volendo ebrietatem communiter & per se in tali subjecto connexam cum talibus injuriis, censetur etiam velle injurias, ita *Vasq. Lugo d. 18. n. 86. Dicast. de Restit. d. 3. n. 77.* Quod si damna illa non fuerint praevisa, aut si moralis diligentia sit adhibita, ut praecaverentur, licet forte fiant, non est obligatio refarciendi ante sententiam Judicis, quia non censentur fuisse voluntaria, *Gob. in Clyp. p. 2. n. 262.* Addit *Haunol. t. 2. n. 169.* ebrium causantem damna posse per legem Aquiliam conveniri etiam ad plus restituendum in poenam, quia saepe non est ebrietas excusans a culpa. Denique notat *Dicast. dicta de damnis causatis ab ebrio, valere de causatis ab ambulante in somno.*

194 Q. 45. *Ad quid teneatur, qui scienter intulit damnum grave, sed invincibiliter ignoravit esse tam grave,* v. g. si Titius in mare projecit gemmam Caji valentem ducentis aureis, quam ipse non putabat valere nisi centum. R. Probabilius est non teneri nisi ad damnum, quod cognovit, & consequenter in casu posito Titius tenebitur ad restituendos Cajo tantum centum aureos, ita

Pontius,